

УДК 745.52

Ірина **Локшук**

старший викладач
кафедри образотворчого
та декоративно-прикладного
мистецтва Рівненського
державного гуманітарного
університету

Художні серпанкові тканини: проблема збереження та спроба відтворення сучасними майстрами

© Локшук І., 2017

Анотація. У статті розглядається питання збереження і розвитку традиційних художніх тканин історичного регіону Рівненського Полісся і творча інтерпретація їх сучасними майстрами. Здійснена спроба опрацювати джерельну базу теми дослідження за матеріалами музейних колекцій і власними експедиційними розвідками здійснити аналіз ткацького доробку майстрів рівненського Полісся, виявити осередки розвитку художнього серпанкового ткацтва. У ході дослідження ви-значено, що на ткацьких традиціях Рівненщини виділяються художні тканини майстринь села Крупове Дубровицького району – центру побутування серпанку. Серед них імена майстринь Уляни Кот, Ніни Рабчевської, Ніни Дем'янець, Ольги Придюк.

Ключові слова: серпанкові тканини, ткацтво, жіночий костюм, майстер, рівненське Полісся, традиції, текстильний промисел, ткани вироби.

Постановка проблеми. Серпанкові тканини – родзинка поліського декоративно-прикладного мистецтва; це легке прозоре лляне полотно, тканина тонка та розріджена. Серед центрів текстильного промислу, функціонуючих донині, акцентуємо увагу на селі Круповому Дубровицького району, яке відоме своїм неперевершеним серпанковим ткацтвом.

Аналіз останніх досліджень. До питання виготовлення та побутування поліських серпанкових тканин звертаються науковці й музейні працівники, серед яких В. Скуратівський [1], Л. Орел [2], А. Українець [3-5], Р. Тишкевич [6-7], І. Кузіна та Л. Черпак [8], Л. Костюк й У. Букайло [9-10], автор даного дослідження [11-12]. Біографічні дані окремих майстринь (У. Кот, Н. Рабчевська) зустрічаються у періодиці Рівненщини кінця ХХ – початку ХХІ ст., зокрема в С. Шевчука [13-14] та інших.

Одним із вагомих кроків у царині мистецтва є проведення Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми збереження і популяризації національних традицій серпанкового ткацтва в сучасній Україні» (2015 р.) [15] на базі с. Крупове Дубровицького району Рівненської області та Рівненського обласного краєзнавчого музею. До заходу були залучені науковці з Національного музею народної архітектури та побуту України, Львівської національної академії мистецтв, Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського Національної академії наук України, Рівненського державного гуманітарного університету, дослідники-етнографи з Рівного, відомі практики серпанкового ткацтва Н. Рабчевська, Н. Дем'янець, О. Придюк.

Метою публікації є висвітлення проблематики збереження поліських тканин та спроби відтворення серпанкового ткацтва на тлі народних традицій рівненського Полісся.

Виклад основного матеріалу. Розвиток поліської серпанкової тканини припадає на 60-ті роки ХХ ст. Визначними митцями серпанкового ткацтва с. Крупове Дубровицького району виступають заслужені майстри народної творчості України Уляна Кот, Ніна Рабчевська, Ніна Дем'янець, народний майстер декоративно-прикладного мистецтва Ольга Придюк.

Сировиною для виготовлення тканин на території рівненського Полісся слугували льон, вовна, рідше конопля; знаряддям для ткацтва є верстат на дві та більше підніжок. Оскільки льон (сорти лущик, простяк) потребує значної кількості вологи, то природні умови Полісся є найбільш сприятливі для вирощування цієї рослини. Виконання текстильного виробу поєднувало підготовку сировини, оброблення волокна, прядення ниток, ткання полотна, «відш-

ліфування» створеного. До появи анілінових барвників майстри користувалися фарбами місцевого рослинного та тваринного походження. Нажаль, вирощування льону на рівненському Поліссі було майже призупинено в другій половині ХХ ст. Сьогодні майстрині тчуть полотно з тонких фабричних лляних або ж бавовняних ниток білого, червоного, чорного, рідше – сірого, голубого кольорів.

Варто зауважити, що побутування серпанкової тканини згадується українським письменником Іваном Котляревським наприкінці ХVІІІ ст., а саме: «Льняної пряжі три півмітки, серпанків вісім на намітки...» [16, с. 104]. Інформацію про серпанок, як частину одягового комплекту, зустрічаємо в польових нотатках жителів регіону. До прикладу: «Кладі, маті, соломі, їде син додому, везе собі селяночку в тонкому серпаночку» [17, с. 315], – запис весільної приспівки в с. Берестя Дубровицького р-ну., Рівненської обл.

Зазначимо, що одяг задовольняє матеріальні та духовні потреби людини, виконуючи побутові, соціальні, обрядові функції. Вбрання відбиває світогляд, естетичні уподобання, психологію народу [18, с. 5]. В українському традиційному костюмі Т. Ніколаєва виділяє комплексність – як невід’ємну ознаку одягу. До основних складових вбрання дослідниця відносить натільний, поясний (стеговий), нагрудний і верхній одяг; особливу роль відігравали головні убори, пояси, прикраси, взуття [18, с. 6]. Кожний з компонентів виконував своє призначення, відрізняючись матеріалом, конструкцією, орнаментально-колеристичним вирішенням, оздобленням, а також способом носіння та поєднанням однієї складової з іншою. Деталі костюма варіювалися залежно від різних побутових ситуацій, характеру праці, звичаїв, обрядів, сезону. В особливо урочистих випадках одягався весь комплекс, виступаючи важливим соціальним показником, підкреслюючи майновий і сімейний стан людини, її вік, національну приналежність, регіональні ознаки [18, с. 6].

Архівні джерела, матеріали експедиційних розвідок, літературні свідчення підтверджують, що основні компоненти народного одягу (чоловічого і жіночого, святкового та буденного) у рівненському Поліссі чітко сформувалися у другій половині ХІХ ст. (за матеріалами А. Українець) [5, с. 3].

Одягові тканини рівненського Полісся за функціональними ознаками поділяються на дві типологічні групи: тканини і ткані вироби. Типологічна група тканин акцентується на тканинах для головних уборів, для натільного, нагрудного (безрукавки, камізельки), верхнього плечового, поясного вбрання та доповнення до вбрання (тканини для сумок). У типологічній групі тканих виробів увага зосереджена на головних уборах, натільному вбранні, поясному вбранні, доповненні до вбрання (пояси, хустинки).

Зазвичай, серпанкові костюми використовувались у весільній обрядовості поліщуків як одяг для молодят. Здійснений нами аналіз жіночого вбрання с. Крупове Дубровицького району, Рівненської обл., що демонструється серед експонатів Сарненського історико-етнографічного музею й датується 20-30 рр. ХХ ст., а також, весільного одягу з експозиції Рівненського обласного краєзнавчого музею, автором якого виступає Оксана Придюк, дає підстави виокремити серпанкові тканини на тлі текстильного надбання українців.

До компонентів серпанкового строю входять сорочка, спідниця, фартух та намітка, яка застосовувалась як серпанкова фата [19, с.37]. Загалом, серпанкові тканини декорувалися мало, у вигляді тонких червоних смужок, щоб акцентувати увагу на своєрідному поліському тканні. Так, сорочку збагачує лише неширока орнаментована смуга, що прикрашає низ рукава. Спідниця шилася з шести пілок і декорувалися тільки бокові пілки. Фартух ткали з трьох пілок, оздоблення розміщувалося на двох крайніх пілках у нижній частині. Крім того, низ фартуха та середня пілка виробу орнаментувалися мережкою – ажурним декоративним швом та мереживом. Обидва кінці намітки прикрашались геометричним орнаментом у вигляді смуги та мережкою.

Загалом, тканин рівненського Полісся характеризуються ритмічним розташуванням декору. Це здебільшого орнаментальні смуги, що виступають концентратом художніх норм і гносеологічних уявлень народу. Вони побудовані з окремих елементів орнаменту, які можна поділити на геометричні, геометризovanі та такі, що наближені до природних форм. У групі геометричних та геометризovaných елементів панують ромби, концентрично розташовані гачки

та побудови типу розети (за дослідженнями О. Дудар) [20, с. 70]. Найпоширенішим мотивом виступає пряма смуга. Вона утворюється здебільшого кольоровою ниткою піткання, рідше нитками основи, з допомогою човника. Залежно від способу переплетіння з нитками основи смуга рисується на полі тканини у вигляді суцільного кольорового пояса або стовпчиків. Ці найпростіші за своєю формою мотиви – лінія і стовпчик – дають невичерпну кількість можливих композиційних рішень орнаменту [21, с. 110]. Великої різниці в композиції цього типу орнаменту досягли народні майстри шляхом контрастування товщини елементів узору; зміною ритму чергування повторних елементів; варіювання кута нахилу до основної осі композиції; різним розташуванням повторних одиниць по відношенню до основної осі орнаменту – одно або двостороннім, симетричним або по черговим тощо (за матеріалами С. Сидорович) [21, с. 110].

Домінуючим мотивом у геометричному орнаменті є ламана лінія. Простежуються такі закономірності її використання: ламана лінія присутня як єдиний і самодостатній мотив; дві зигзагоподібні лінії, що перетинаються, утворюють ромбічний ряд, який може ускладнюватися трикутниками, квадратами, розетами, формуючи складні орнаментальні комплекси (з досліджень Т. Лупій) [22, с. 12]. Композиційне вирішення на основі поєднанням та чергування ромбів, трикутників, квадратів, розеток, які ритмічно розташовуються на кінцях виробу, яскраво відслідковується в орнаментуванні серпанкових тканин.

Набір рослинних форм у текстильному орнаменті небагатий, проте застосування різноманітних структурно-композиційних і колористичних комбінацій привело до великої різноманітності рослинного орнаменту. Серед квіткових мотивів досить численну групу становлять геометричні мотиви, які не можна пов'язати ні з якою ботанічною формою, проте вони осмислюються в орнаменті як квіти. Це відомі з перебірного і килимового орнаменту мотиви хрестоподібних фігур шести або восьмикутних зірок і різноманітних розеток, що виступають під загальною назвою «квітки» або «рожі». При поєднанні з іншими елементами рослинних форм вони втрачають свою правильну геометричну будо-

ву, їх рисунок набирає більш м'яких ліній, розчленовується, збагачується додатковими проміжними елементами, що нагадують пелюстки квітів [21, с. 116].

Суттєвим чинником у передачі змісту є колір. Він підсилює ідею і образність твору, вносить чіткість у сприймання, вершить композиційну рівновагу. На лляних тканинах першим звучить колір червоний, що в народному уявленні символізує добро і красу [20, с. 70].

Намітка – головний убір заміжніх жінок довжиною від 3 до 5 метрів та шириною 40-50 сантиметрів, яка мала як побутове, так і обрядове призначення [19, с. 37]. Найдраматичніший весільний обряд, який символізував перехід дівчини до заміжжя, уособлював розплітання коси та покривання голови молодої очіпком і наміткою [24, с. 198]: «приймаються завязувать ей голову «серпанком» или «намиткою»» [24, с. 164]. «В понедельник, точно так же, как и в воскресенье, невесту одевают в праздничный наряд и, кроме того, на голову надевают ей «намитку»» [24, с. 181].

Майстринями сучасності Н.Дем'янець та Н.Рабчевською у 1992 р. були створені сценічні костюми для учасників народного аматорського фольклорно-етнографічного ансамблю «Берегиня» Крупівського сільського будинку культури, що базуються на поліських серпанкових традиціях крупівчан. Популяризації серпанкових костюмів сприяють виставки мистецтва одного села, що відбувалися у залах Національного музею Т.Шевченка в Києві (2003 р.) [25] та Рівненського обласного краєзнавчого музею (2011 р.). Крім того, 1988 р. Уляна Кот представляла поліську пісню і ткацтво в столиці Сполучених Штатів Америки – Вашингтоні на фольклорному фестивалі національних меншин [14].

Збереженню і відтворенню традиційної культури та мистецтва у сфері народних промислів й ремесел історичної Волині, декоративно-прикладного мистецтва України, сприяє коло діяльності громадської організації «Центр дослідження та відродження Волині», заснованої на початку XXI ст. кандидатом історичних наук Володимиром Дзьобакком. Майстерня історичного ткацтва «Легенди Волині», яка функціонує в місті Радивилів Рівненської області та є структурним підрозділом «Центру дослідження та відродження Волині», сприяє

мована на поглиблене вивчення й розширення практичних знань і вмій у галузі традиційної народної тканини. Ткалі долучилися до вивчення фондів колекцій Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара», Національного музею українського народного декоративного мистецтва, Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф (м.Київ), Національного музею народної архітектури та побуту України (с.Пирогів Київська обл.), Рівненського обласного краєзнавчого музею, Сарненського історико-етнографічного музею, Державного історико-культурного заповідника м.Дубно, Радивилівського районного історичного музею, Володимир-Волинського історичного музею та екземпляри приватних збірок.

Працівникам майстерні вдалося проаналізувати давні одягові тканини та відтворити серпанкове жіноче вбрання рівненського Полісся кінця XIX – початку XX ст. (сорочка, спідниця, фартух, намітка). Під час роботи над одягом, увага колективу ткацької майстерні зосереджувалася на серпанкових тканинах Дубровицького – села Берестя, Вільне, Крупове, Миляч, Орв'яниця, Селець, де побутувало виготовлення серпанкових тканин (за дослідженнями Алли Українець) та Сарненського районів. У 2013 р. реконструйовані строї були презентовані на огляд науковців та цінителів мистецтва в Національному центрі народної культури «Музей Івана Гончара» (м.Київ), Рівненському обласному краєзнавчому музеї (м.Рівне), на Фестивалі народних промислів, традиційної культури та історії Волині «Волинське віче» (с.Пляшева Рівненська обл.).

Більшість молодих художників сучасності, а саме, студенти вузів, митці-текстильники, майстри декоративно-прикладного мистецтва прагнуть зберегти та відродити доробок поліського регіону, крім того, зобразити в своїх творах особливості рідного краю.

Культурно-мистецькою основою викладацької роботи кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Рівненського державного гуманітарного університету є давні традиції успадкування та збереження ткацтва українського Полісся й творчі здобутки народних майстрів. Художня традиція має значний вплив для формування на-

вчального процесу, спрямованого на підготовку висококваліфікованих фахівців у галузі декоративно-прикладного мистецтва. Розроблені викладачами кафедри навчальні програми передбачають різнобічне вивчення особливостей художньої тканини, кращих зразків традиційного текстильного мистецтва, їх трансформацію в сучасні композиційні вирішення. Головним завданням педагогів є прагнення навчити студентів орієнтуватися у великому потоці історичної мистецької інформації, відбираючи для вивчення лише ті зразки, які мають художню вартість. Викладачі прагнуть ознайомити студентство з принципами творення художньої форми, допомагають збагнути її сутність, досягнути пластичні прийоми, методи побудови композиції, способи інтерпретації та технологічні особливості роботи в матеріалі.

Майстерне володіння законами композиції, створення проектів художніх текстильних творів, технологічне виконання мистецького виробу – одне з складових компонентів навчального процесу кафедри. Викладачі і студенти Рівненського державного гуманітарного університету утверджують збереження та розвиток народних традицій, здійснюють внесок у скарбницю сучасного текстилю, надихаючись невмирущими джерелами народного традиційного українського мистецтва.

Зокрема, тематика серпанкових тканин просліджується у творчих дипломних роботах, які базуються на особливостях ткання, традиціях та символіці орнаментування, колористичному вирішенні поліського ткацтва. Це гобелени «Серпанок» (студентка О.Побережна, керівник старший викладач І.Токар, 2002 р.) та «Серпанковий архетип» (студентка Л.Лисюк, керівник доцент О.Чернюшок, 2008 р.), комплект жіночого одягу «Поліські тумани» (студентка І.Возна, керівник старший викладач І.Токар, 2002 р.), килимові доріжки «Поліські візерунки» (студентка Г.Шавронська, керівник старший викладач І.Локшук, 2010 р.), що підтверджує фонд кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва Рівненського державного гуманітарного університету).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Підсумовуючи, зауважимо, що серпанкові поліські тканини виокремлюються серед потоку текстильної народної продук-

ції XIX – XXI ст. Традиція акцентувати увагу глядача на легкій прозорій тканині – серпанку, не загромаджуючи візерунком площину виробу, надає вбранню певної вишуканості та естетики. Серпанковий стрій, який спочатку призначався як одяг для молодят – сьогодні став візитною карткою Рівненщини, зокрема, з центром побутування у с.Крупове Дубровицького району. Традиційний серпанковий одяг, його стилізація та творча інтерпретація сучасними майстрами та художниками-текстильниками звертають на себе увагу науковців, дослідників, молодь, що спонукає до подальших розвідок, виявлення художньо-стилістичних особливостей, порівняльної характеристики тканин.

1. Скуратівський В. «Молодицям по серпаночку» / В. Скуратівський // Берегиня [Текст] : художні оповіді та новели. – К. : Радянський письменник, 1987. – С. 170-177.

2. Орел Л. Чарівне веретено / Л.Орел // Чарівне веретено. Нариси [Упоряд. А. Данилюк]. – Львів : Каменярь, 1990. – С. 31-36.

3. Українець А. Виготовлення серпанкового полотна на Рівненщині / А. Українець // Збірник наукових праць Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф. – К. : ДНЦЗКСТК, 2012. – Вип. 1. – С. 109-127.

4. Українець А. Дубровицькі серпанки / А. Українець // Велика Волинь: минуле й сучасне. – Хмельницький-Ізяслав-Шепетівка, 1994. – С. 378-379.

5. Українець А. Поліські сорочки / А.Українець // Вільне слово. – 1998. – 29 серпня. – С. 3.

6. Тишкевич Р. Поліський серпанок / Р. Тишкевич // Наукові записки. – Рівне: видавець Олег Зень. – 2010. – Вип. VIII. – С. 287-294.

7. Тишкевич Р. «Поліський серпанок» у свідомості місцевих жителів / Р. Тишкевич // Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини [Упорядник і науковий редактор В. Виткалов]. – Рівне : ПП ДМ, 2010. – С. 58-65

8. Кузіна І. Особливості виготовлення серпанкових тканин у Дубровицькому районі на початку XX ст. / І. Кузіна, Л. Черпак // Наукові записки [Головний редактор О. Булига]. – Рівне : видавець Олег Зень. – 2010. – Вип. VIII. – С. 189-194.

9. Костюк Л. Провідний центр «поліського серпанку» – село Крупове / Л. Костюк // Декоративно-прикладне мистецтво Рів-

ненщини: колективна монографія [Упорядник і науковий редактор В. Виткалов]. – Рівне : ПП ДМ, 2010. – С. 66-76.

10. Костюк Л. Традиції поліського серпанку: історико-краєзнавчий нарис / Л. Костюк, У. Букайло. – Рівне : ПП Дятлик М., 2015. – 152 с.

11. Локшук І. Збереження та розвиток традиційного серпанкового ткацтва села Крупове – передумова для вдосконалення і збагачення творчих здібностей молоді / І. Локшук // Духовно-творчий потенціал студентської молоді: психолого-педагогічні проблеми формування та реалізації : матеріали III Всеукраїнської науково-методичної конференції 18-20 травня 2006 р. – Рівне : РДГУ, 2006. – С. 159-162.

12. Локшук І. «Серпанковые» ткани Ровенського Полесья: сохрание региональных традиций / І. Локшук // Питання мастацтвазнаўства, этналогіі і фалькларыстыкі / навук. рэд. А. Лакотка; Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі. – Мінск : Права і эканоміка, 2013. – Вып. 15 – С. 418-425.

13. Шевчук С. Поліські узори / С. Шевчук // Червоний прапор. – 1980. – 16 березня. – С. 4.

14. Шевчук С. Уляна Кот у США / С. Шевчук // Червоний прапор. – 1988. – 30 липня. – С. 4.

15. Всеукраїнська науково-практична конференція: програма [«Проблеми збереження і популяризації національних традицій серпанкового ткацтва в сучасній Україні»], (Рівне 11-12 вересня 2015 року). – Рівне : КЗ «Рівненський обласний центр народної творчості» Рівненської обласної ради, 2015. – 8 с.

16. Котляревський І. Енеїда / І. Котляревський. – К. : Радянська школа, 1989. – 286 с.

17. Пісні сіл Шахи, Берестя, Осова, Літвиця Дубровицького району Рівненської області (запис А.Сівець, нотація Л.Гапон) // Етнокультура Волиського Полісся і Чорнобильська трагедія [Головний редактор В. Сидорук]. – Рівне : Україна-синтез, 1997. – Вип. II. – С. 309-322.

18. Ніколаєва Т. Історія українського костюма / Т. Ніколаєва – К. : Либідь, 1996. – 176 с.

19. Тишкевич Р. Поліська намітка / Р. Тишкевич // Волинські дзвони. Науково-краєзнавчий альманах [Головний редактор Г.Дем'янчук]. – Рівне : Ліста, 1995. – Вип. I. – С. 34-38.

20. Дудар О. Художнє ткацтво Полісся / О. Дудар // Народні художні промисли України : збірник наук. праць. – [під заг. ред. Ю. Гошко]. – К. : Наукова думка, 1979. – С. 69-78.
21. Сидорович С. Художня тканина західних областей УРСР / С. Сидорович. – К. : Наукова думка, 1979. – 156 с.
22. Лупій Т. Рушники Західного Полісся кінця ХІХ– першої половини ХХ ст. (Технологія. Семантика. Художні особливості) : автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.06 «Декоративно-прикладне мистецтво». – Львів, 2002. – 20 с.
23. Культура і побут населення України : уавч. посібник [В. Наулко (керівник авторського колективу)]. – К. : Либідь, 1993. – 288 с.
24. Чубинський П. Мудрість віків: (Укр. народознавство в творчій спадщині Павла Чубинського) : у 2 кн. Кн. 2 / П. Чубинський. – К. : Мистецтво, 1995. – 224 с.
25. Виставка мистецтва одного села. Серпанкове розмаїття Поліського краю / Ф. Якубович, М. Дем'янець. – К., 2003. – 16 с.

ANNOTATION

Iryna Lokshuk. Artistic muslin cloth: the problem of saving and trying to reproduce by modern masters. The article deals with the issue of preservation and development of traditional artistic fabrics of the historical region of Rivne Polissya and a creative interpretation by their contemporary masters. The purposes of our article are handling database sources, making the analysis of masters textile products by materials from museum collections and own research in Rivne Polissya, revealing centers of art muslin weaving development. Against the background of textile in Rivne region there are tissue by masters of Krupove (Dubrovytsky area - the center of muslin cloth) (Uliana Kot, Nina Rabchevska, Nina Dem'yanets, Olha Prydyuk).

Keywords: muslin cloth, weaving, women's suit, master, Rivne Polissya.

АННОТАЦИЯ

Ирина Локшук. Художественные «серпанковые» ткани: проблема сохранения и попытка воссоздания современными мастерами. В статье рассматривается вопрос сохранения и развития традиционных художественных тканей исторического региона Ровенского По-

лесья и творческая интерпретация их современными мастерами. Изучено основную научную базу исследования, за материалами музейных коллекций и собственным экспедиционным исследованием осуществить анализ ткацкого достижения мастеров ровенского Полесья, исследовать центры развития художественного «серпанкового» ткачества. В ходе исследования установлено, что на фоне текстильной основы Ровенского края выделяются художественные ткани мастеров села Крупово Дубровицкого района – центра бытования украинского «серпанка», среди них, Ульяна Кот, Нина Рабчевская, Нина Демьянец, Ольга Придюк.

Ключевые слова: «серпанковые» ткани, ткачество, женский костюм, мастер, ровенское Полесье.



1. Кот Ульяна, 1936 р.н., заслужений майстер народної творчості України; с. Крупове Дубровицький район Рівненська обл. Фото І. Локшук.



2.



3.



4.

2. Рабчевська Ніна, 1947 р. н., заслужений майстер народної творчості України; с. Крупове Дубровицький район Рівненська обл. Фото І. Локшук.
3. Серпанковий дівочий одяг, відтворений майстернею історичного ткацтва «Легенди Волині», м. Радивилів Рівненська обл. Приватна збірка громадської організації «Центр дослідження та відродження Волині». Фото І. Локшук.
4. Цапун Раїса. Жіночий та дівочий одяг (відтворення й творча інтерпретація), 2011 р., українське Полісся. Приватна збірка Раїси Цапун (м. Рівне). Фото І. Локшук.